

GEZGİN BİR “ALEVÎ DEDESİ”: ÂŞIK DAVUT SULARÎ

Abdulselam ARVAS*

Öz

Âşıklık geleneğinin XVI. asırda başladığı genel bir kabuldür. Bu asırdan günümüze kadar söz konusu geleneğin temsilcileri arasında Alevî-Bektaşî meşrepli olanların sayısı azımsanmayacak sayıdadır. XX. asırda da sözlü, yazılı ve elektronik ortamda devam eden âşık edebiyatının önemli bir temsilcisi ise Davut Sularî'dir. Âşık edebiyatının bu önemli ismi, Alevî-Bektaşî bir ozan olarak “dedelik” görevini de ifa etmiştir. Ancak, Türk âşıklık geleneğinin önemli isimlerinden biri olmasına ve onun hakkında bazı bilimsel araştırmalar yapılmasına karşın, Davut Sularî'nin akademik çevrelerde yeteri kadar ilgi gördüğü söylenemez. Bu makalenin amacı, Davut Sularî'nin Türkiye ve Avrupa'daki çok sayıda yeri gezmesinin sebebini araştırmaktır. Bu yüzden araştırmada, onun biyografisi dikkate alınmış ve onu tanıyan kişilerin görüşlerine yer verilmiştir. Ayrıca, Türk tasavvuf edebiyatının bir parçası olan Alevî-Bektaşî terminolojisinin onun şiirlerindeki yansımalarına dikkat çekilmiştir. Neticede, onun gezginliği keyfi seyahatlerden kaynaklanmamış; aksine o, “âşıklık” kimliğini kullanarak “dedelik” vazifesini yerine getirmeye ve insanları irşat etmeye çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşıklık geleneği, Davut Sularî, “Alevî-Bektaşîlik”, “dedelik”

A TRAVELER “GRANDFATHER OF ALEVÎ”: MINSTREL DAVUT SULARÎ

Abstract

It is a common acceptance that the minstrel tradition started in the XVI century. From this century to the present, the number of the Alewi-Bektashi representatives of this tradition cannot be underestimated. A major representative of the minstrel tradition which also existed in the XX century in oral, written and electronic media is Davut Sularî. This primary figure of the minstrel tradition also served as a “grandfather” as an Alevi-Bektashi poet. Although Sularî is one of the foremost figures of the minstrel tradition and there are some scientific research studies about him, he has not attracted enough attention within the academic circles. The aim of this article is to explore why Davut Sularî travelled to many places both in Turkey and Europe. Therefore, in this study his biography was taken into consideration and the views of those who knew him were referred to. In addition, the reflection of the Alewi-Bektashi terminology as part of the Turkish Sufi literature in his poems was paid attention. As a result, Sularî did not travel for arbitrary reasons. In contrast, he tried to fulfill his duty as

* Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/Türkiye, arvasnarin@gmail.com

DOI: 10.12973/hbvd.74.159

a “grandfather” by using his minstrel identity as well as enlightening people.

Keywords: Minstrel tradition, Davut Sularî, “Alewi-Bektashi”, “grandfather”

Giriş

Araştırmacıların tespitine göre, Türkiye sahasında XVI. asırda gelişme gösteren âşıklık (Köprülü, 1999: 178), günümüzde de devam eden (Günay, 1993: 76) bir gelenektir. Bu geleneğin uzun süre yaşayıp günümüze kadar gelmesinde gezgin âşıkların önemli rolü olmuştur. Rüyasında maşukasını görüp onun peşinden giderek çeşitli maceralar yaşayan “gezgin âşıklar” arasında Âşık Garip, Âşık Kerem, Ercişli Emrah gibi ilk dönem temsilcilerin yanı sıra Sümmani, Şenlik gibi son dönem âşıkların da olduğu bilinmektedir. Bu âşıkların rüya motifiyle süslenen serencamları, halkın dilinde dolaşarak uzun halk hikâyelerine dönüşmüştür. Bu gezgin âşıkların son dönem temsilcilerinden biri de aynı zamanda bir “Alevî dedesi” olan Davut Sularî’dir. Ancak onun gördüğü rüyada maşuka yoktur, sadece âşıklık mesleğine giriş ritüeli vardır¹. Başlangıçtan bu yana âşıklık geleneğine “gezgin âşıklar” gibi Alevî-Bektaşî kültürünün temsilcileri de önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu katkıyı sağlayan son dönem âşıklarından olan Davut Sularî de, içinde bulunduğu ortam sebebiyle “dedelik” görevinin yanı sıra bir “gezici âşik” olarak da gelenek içindeki yerini almıştır.

Sularî hakkında yapılan araştırmalar neticesinde Gökalp’in (1953: 713-714), İvgin’in (1985: 184-187), Yardımcı’nın (1986: 29-33), Tekin’in (2011: 141-162) birer makalesi, Nasrattinoğlu’nun (1987: 207-223) bir bildirisi ve bir yüksek lisans tezi (Yılmaz, 2006) ile bir bitirme tezinin (Aktaş, 2003) olduğu tespit edilmiştir. Feyzi Halıcı (1992: 392) ve Ahmet Özdemir (2006: 457) yayımladıkları eserde bu ozana yer vermiş, Melih Duygulu (2000) ise hayatı ve bazı şiirlerini kapsayan bir kitapçık hazırlamıştır. Mehmet Gökalp, “Yusufelili Âşık Pervani” adlı kitaba yazdığı önsözde yine Davut Sularî’den bahsetmektedir. Bu kitapta ayrıca Kelamî (Sularî) ile Pervani’nin bir atışmasına da yer verilmiştir (Artvinli, 2001: 189-192). Kervan Dergisi’nde, Davut Sularî hakkında kızı Edibe Sulari ile yapılan iki röportaj yayımlanmıştır (Sulari, 1993a: 21; 1993b: 20-21).

Doğan Kaya, Kangal’da yapılan Sularî ile Emsali karşılaşmasını yayımlamıştır (Kaya, 2012). Mehmet Özbek’in bu âşıkla yaptığı bir söyleşi de mevcuttur; ama bu söyleşinin yayımlandığı gazete/dergi belli değildir. Bu satırların yazarı da ozanın torunu ve aynı zamanda ses sanatçısı Berrin Sularî ile bir söyleşi gerçekleştirmiştir (Arvas, 2004a). Bunların dışında değişik internet sitelerinde âşığın hayatını ve şiirlerini konu alan; ama bilimsel olmayan çok sayıda yazıyla karşılaşmak mümkündür. Davut Sularî ile doğrudan ilgili olmasa da bir vesile ile ondan bahseden çalışmalar da söz konusudur. Mesela “Erzurum Âşıklık Geleneği” adlı eserin değişik sayfalarında

Davut Sularî ismiyle karşılaşılmaktadır (Özarslan, 2001: 69, 85, 88, 289, 290). Yine, Ali Haydar'ın (1973: 21-26) Mahzunî ile yaptığı bir söyleşide de Sularî'den bahsedilmektedir.

Davut Sularî'nin TRT Radyosu'nda gerek kendisinin gerekse başka ozanlara ait âşık tarzı deyişleri ezgiyle söylediği ve ayrıca hem yurdun pek çok bölgesini hem de Avrupa'nın bazı ülkelerini gezdiği bilinmektedir. Kanaatimize göre her ne kadar geçimini âşıklık mesleğiyle sağlamışsa da Davut Sularî, sırf maddi kazanç elde etmek için bu kadar memleket dolaşmamıştır. Ozanı diyar diyar, hatta ülke ülke gezdiren temel neden âşıklık geleneğini yaşatmak, yeni âşıklar yetiştirmek ve ruhunda kaynayan, şiirlerinde ses bulan insan sevgisini herkese ve her yere yaymaktır. Nitekim Van'da bir müddet bulunması ve bu uğurda çaba sarf etmesi ve ardında Daimî, Burhanî, Serdarî (Kılıçkırın-Şaylan, yty.: 2), Beyhanî (Sularî, 1993a: 21), Celalî gibi âşıkları bırakması bunun açık bir göstergesidir.

Sularî'nin bir temsilcisi olarak içinde yer aldığı âşıklık geleneğinin önemli bir etkisinin olduğu bilinmekle birlikte kanaatimizce gezginciliğinin temel amacı, onun Hz. Ali'nin yolundan giderek insanları irşat etme düşüncesidir. Nitekim Melih Duygulu (2000: 7), bu gezginciliğin sebebini "dava" şeklinde izah etmektedir. İşte bu makalede, önce Davut Sularî'nin Van ile olan bağlantısı ele alınacak, daha sonra şiirlerine yansıyan "irşat" hususu irdelenecektir. Ancak evvela ozanın hayatına yönelik değişik kaynaklardan derlediğimiz kısa bir biyografisini sunmak yararlı olacaktır.

1. Davut Sularî'nin Kısa Biyografisi

Baba Veli ile Cezayir Ana'nın beş çocuğundan biri olan Davut Ağbaba, 1925 yılında Erzincan'ın Çayırılı İlçesi'nde doğmuştur. Sularî mahlasını soyadı olarak kullanışı ilk gençlik yıllarına rastlar. Bir ara "Kemalî"² ve "Serhat Âşık" mahlaslarını da kullanmıştır. Soyadı kanunu çıkınca önce "Sümmanî"³, sonra "Selamî" ve en son "Sularî" soyadlarını almıştır. Sularî'nin dedesi Pir Kaltuk tüm aşiretiyle birlikte Tunceli'ye bağlı Nazimiye ilçesinin Kureyşanlılar köyünden, Erzincan'ın Tercan ilçesine gelerek buranın Çayırılı bucağına yerleşmiştir. İlkokulu üçüncü sınıfa kadar okuyan Davut Sularî asıl eğitimini "dedeler" ve "pirler" dergâhında almıştır. İlk eğitimine dedesi Mehmet Kaltuk Ağa'nın yanında başlayan Davut, saz çalmayı da onun teşvikiyle öğrenmiştir.

1938 yılında Gülşah Hanım'la evlenen Sularî'nin bu evlilikten çocuğu olmamıştır. Daha sonra Zafer Hanım'la bir evlilik yapmış ve bu evliliklerinden 5 çocuğu olmuştur. Davut Sularî, 17 yaşında pir elinden dolu içer ve "badeli âşıklar" kervanına katılır. 22 yaşına geldiğinde babası Veli, dört oğlunu toplar ve soydan gelen "dedelik" görevini Davut Sularî'ye verir. Bu olayın ardından Sularî, artık atına binecek ve ölümlüne kadar pek çok köy, şehir ve ülkeyi dolaşacaktır. Davut Sularî, yaşamı boyunca başlı başına bir iş yapmamış; geçimini konserlerden, plaklardan, özel gecelerden ka-

zandığı paralarla temin etmiştir. 1948 yılında Ankara Radyosu'na “mahalli sanatçı” olarak kabul edilmiş, 1949'da ise İstanbul Radyosu'nda “Yurttan Sesler Korosu”nun “konuk mahalli sanatçıları” arasında yer almıştır. Muzaffer Sarısözen, Halil Bedi Yönetken, Adnan Saygun, Nida Tüfekçi gibi müzisyenlerle tanışması onun meslek yaşamında etkili olmuştur. 1955 yılından itibaren Konya'ya gelen Davut Sularî, burada özel programlar sunmuştur.

“Konya Âşıklar Bayramı”nın yapılmasında da emekleri olan usta âşık; türkü, atışma, güzelleme vb. gibi dallarda büyük bir yetenek sahibi olup, Doğu Anadolu'da asırlarca dilden dile anlatılan efsaneleri, menkıbeleri şiirleştirerek sazı eşliğinde sohbet meclislerinde icra etmiştir. Mesela, 1966 yılından itibaren Feyzi Halıcı'nın düzenlediği “Konya Âşıklar Bayramı”na katılmış ve burada pek çok âşıkla “atışma” geleneği içinde yer alan “dudakdeğmez”, “taşlama” gibi türlerde karşılaşmıştır. Âşıklık mesleğinin bütün özelliklerini bünyesinde barındıran Davut Sularî, hem kendine ait deyişleri özgün ezgilerle dile getirebilen bir âşık hem eski ozanların ve ustaların deyişlerini çalıp söyleyebilen bir mahalli sanatçı hem de kendi yöresine ait türküleri aktarabilen önemli bir kaynak kişidir.

Mahzunî Şerif, Muhlis Akarsu, Daimî, Beyhanî, Serdarî, Celalî gibi sanatçılar Sularî'den etkilenen halk ozanlarıdır. Ali Ekber Çiçek, Arif Sağ, Sabahat Akkiraz, Belkis Akkale ise onun eserlerini okuyan önemli sanatçılardır. 18 Ocak 1985'te Erzurum âşıklar kahvesinde düzenlenen fasılda rahatsızlanarak vefat etmiş ve Çayırılı'daki aile mezarlığına defnedilmiştir (Gökalp, 1953; Yardımcı, 1986; Nasrattınoğlu, 1987; Halıcı, 1992: ; Sularî, 1993a, 1993b; Duygulu, 2000; Yılmaz, 2006).

2. Davut Sularî Van'da

Geçmişte değişik memleketleri gezerek mesleği icra etme âşıklık geleneğinin önemli unsurlarından biri olmuş, hatta eski âşıklar geçimini bu şekilde temin etmiştir. İşte, Sularî de sadece değişik yörelerimizi dolaşmasından değil, yurt dışı gezilerinden dolayı da önemli bir gezgin âşıktır.⁴ Ozanımızın gezmiş olduğu diğer illerdeki faaliyetleri hakkında elimizde pek malumat bulunmasa da Edibe Sularî ile yapılan röportajlardan bir neticeye varmak mümkündür. Bunun yanında âşığın Van'daki yaşadığı süre hakkında bazı bilgiler ise elde edilmiştir. Yıllarca eğitim camiasında bulunan ve aynı zamanda gazetecilikle uğraşan Ali Laleci ile 22.04.2004 tarihinde yapılan bir söyleşide şu bilgiler elde edilmiştir: “*Davut Sularî, 1970'lerde Van'a gelerek usta-çırak ilişkisine dayalı âşık yetiştirme çabalarında bulundu, fakat istediğini elde edemedi*” (Arvas, 2004b). Ali Laleci, bu bilgilerin yanı sıra âşığın okullarda konserler verdiğini, Van'da 1970'li yıllarda faaliyet gösteren “Muhabbet Çay Evi” adlı âşıklar kahvesinde programlar yaptığını da sözlerine eklemiştir.

Bunu Vanlı Âşık Celalî de şöyle teyit etmektedir: “*Ağabeyimin çalıştırmış olduğu eski ismiyle Muhabbet Çay Evi kıraathanesi vardı. O kahvede hemen hemen haftanın*

3 günü, 4 günü akşamları 3-4 saatlik bir programı biletli yapardık. Programları ben ve Davut Sularî atışma, taşlama, hicivli, solo olarak yapardık. Erzurum'dan gelen âşıklarla programlar yapardık. Bazen öykülü türküleri Davut ve ben anlatırdık" (Arvas, 2012: 100). Celâli, bu kahvede âşık fasıllarının düzenlendiğine dair bilgi vererek, icra edilen programı izlemek için kahveye girişin belli bir ücrete tabi olduğunu ve elde edilen gelirin ise Davut Sularî'ye verildiğini belirtmektedir (Arvas, 2012: 100).

Celâli, onun Van'da geçirdiği günlere ilişkin olarak 1974'ün sonlarına doğru Van'a geldiğini, 8-9 ay burada kaldığını ve hanımı Gülşah'tan ayrılıp burada Gülnar Hanım⁵ adındaki yeni eşiyle yaşadığını da aktarmaktadır. Âşık fasıllarını birlikte yaptıklarını sözlerine ekleyen Âşık Celâli sözlerine şöyle devam etmektedir: "Atışmada çok başarılı olan Davut Sularî'yle birlikte Erciş, Çatak, Gürpınar gibi ilçelerde programlar yaptık. Ayrıca Milliyet mi, Hürriyet mi birisinde Davut Sularî, Celâli'yle Van'da programlar yapmaktadır" yönünde haberler çıktı (Arvas, 2012: 101). Bu ifadelerden öyle anlaşılıyor ki Davut Sularî sadece Van'ı değil, ilçelerini de dolaşmış ve sazı eşliğinde deyişler söylemiştir. Nitekim bu kaynakların dışında Davut Sularî'nin Van'da bulunduğunu, buranın ilçelerini gezdiğini onun "Van Güzellemesi" adlı semaisi de doğrulamaktadır. Kayıtlara geçen bu deyiş şöyledir:

Ahu gözlüm benim için

Gel Van'a, Van'a, Van'a

Bu diyara hizmet veren

Ol Van'a, Van'a, Van'a

Gevaş'a haber saldın mı?

Özalp'tan dostla geldin mi?

Van kal'asını gördün mü?

Gel Van'a, Van'a, Van'a

Kuş bakışı Van Gölü'ne

Düştüm âlemin diline

Gidelim Ahlat eline

Gel Van'a, Van'a, Van'a

Adilcevaz kadir bilir

Dostlar hatırım alır

*Erciş'ten bir peynir gelir
Gel Van'a, Van'a, Van'a*

*Sulari'ye kucak açtı
Cümle âlem buna şaştı
Dostlar hepsi can yoldaştı
Gel Van'a, Van'a, Van'a (Kılıçkiran-Şeylan, yty: 44)⁶.*

Celâlî, Davut Sularî'yle yaşadığı başka anılarını da anlatmaktadır. Mesela bu dönemde zamanın belediye başkanı Tayyar Dabbağoğlu, âşıklar kahvesinde düzenlenen fasılda Âşık Celâlî ve Davut Sularî'den tam taşlama ister ve “lazım değil” ayasını verir. Sularî der ki:

*Elinden geldikçe yapmaz yıkarsın
Helaldır, haramdır demez yutarsın
Sıcak çöktü leş gibi kokarsın
Kokmuş deriye tuz lazım değil*

Celâlî ise şöyle cevap verir:

*Bazen sağa vurdum bazen de sola
Bazen miha vurdum bazen de nala
Kızlık iş kalmamış layıksın dula
Şimden sonra sana kız lazım değil*

Davut Sularî'nin küsererek ayrıldığı faslı Celâlî, iki saat daha devam ederek yalnız bitirir. Sonradan Tayyar Bey ve başka saygın kişiler Celâlî'yi de yanlarına alarak onun evine giderler. Uzatılan zeytin dalını almak istemeyen Sularî'yi eşi ikna edip barıştırır (Arvas, 2012: 100).

3. Ehl-i Beyt, Dedelik ve İrşat

Sözlükte ev halkı, aile anlamına gelen “ehl-i beyt”, bir terim olarak “İslami Fıkıh Terminolojisi”nde son peygamber Hz. Muhammed'in akrabaları ve kendilerine zekât verilmesi yasaklanan aile fertleri demektir. Din âlimlerinin çoğuna göre “ehl-i beyt”; Hz. Muhammed'in eşleri, kızı Hz. Fatma, damadı Hz. Ali, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ve kıyamete kadar onların sulbünden gelen zürriyetleridir. Yani Hz. Hüseyin'in torunları olan “seyyid”ler ve Hz. Hasan'ın torunları olan “şerif”ler “ehl-i

beyt" in mensuplarıdır. Bir Alevî dedesi olan Davut Sularî'nin de bu manada "ehl-i beyt" ten olduğu söylenebilir.

Filhakika bir "nefes" inde "Davut Sular canlar canı/ Mevlana Mahmut Hayrani" (Kılıçkiran ve Şeylan, yty: 22) diyerek Mahmut Hayrani soyundan geldiğini ve dolayısıyla "ehl-i beyt" ten olduğunu ifade etmektedir. Zira onun hakkında verilen bilgiler arasında Kureyşanlı olduğu ve seçeresinin Seyit Mahmut Hayrani'den İmam Musa Kazım kanalıyla Hz. Ali'ye yani Haşimî kabilesine dayandığı (Sularî, 1993a: 21) belirtilmektedir. Davut Sularî'nin "ehl-i beyt" e karşı aşırı muhabbet beslediği de bilinmektedir (Sularî, 1993b: 21; Duygulu, 2000: 4). Kanaatimize göre "ehl-i beyt" e duyulan bu muhabbetin en mühim sebebi, âşığın kendisinin de nesep olarak buradan geldiğine samimi olarak inanmasıdır. "Ehl-i beyt" in en önemli şahsiyeti ise Hz. Ali'dir ve Davut Sularî, ona karşı beslediği sevgiyi çeşitli deyişlerinde açıkça ifade etmektedir. Mesela, "Çek Katarı Ben Gelirem" adlı koşmasında bu sevgiyi şöyle dile getirir:

Çek katarı ben gelirem peşine

Ali meydanına da varalım hele

Merhametin yok mu da gözüm yaşına

Pire bağı olup da duralım hele

Allah, Allah, Allah da diyelim hele

Hünkâra rahmeti verelim hele

Ali meydanına da varalım hele

Allah birliğine de varalım hele

Aşkınla perişan da Davut Sulari

Muhabbeti baldır da kendisi arı

Hazreti Ali'nin de sır Zülfükâr'ı

Münkirin boynuna da vuralım hele (Kılıçkiran-Şeylan, yty: 50).

Bunun dışında Hz. Ali'nin doğrudan yer aldığı şiirlerden bazıları şunlardır: "Baktım şu cihanın tamaşasına" (Kılıçkiran-Şeylan, yty: 16), "Kiblem Muhammed'dir" (Kılıçkiran-Şeylan yty: 30), "Vardım kırklar kapısına" (Kılıçkiran-Şeylan, yty: 22). Davut Sularî, Hz. Ali'ye duyduğu sevginin dışında şiirlerinde gerek "amentü" ve gerekse Alevî-Bektaşî kaidelerinden de sıklıkla bahsetmiştir. Alevî-Bektaşîlik'te, bu kaideleri ise ancak "dedelik" makamındaki kişiler ifade edebilmektedir.

Onun “dedelik” makamını elde etmesi de rastgele olmamış, tecrübeli pirlere sorularını cevaplama neticesinde gerçekleşmiştir. Bu olay şöyle vuku bulmuştur: “22 yaşına geldiğinde babası Veli dört oğlunu toplar ve soydan gelen dedelik görevinin hangi oğlu tarafından sürdürüleceğinin kararını vermek ister. Davut Sulari’ye hitaben ‘Mademki sen bu kadar çok gezmeyi seviyorsun hiç değilse taliplerin içerisine çık. Ama önce on iki evden on iki post sahibi getireceğim, dördünüzü de sorgu suale çektireceğim. Kim pirlere, mürşitlerin sorduğu soruların cevabını verirse talip içine o çıkacak’ der. Davut Sulari erlerin sorduğu her soruya ayrıntılı cevap verir. Pirlere bile bu duruma hayret ederler. Baba Veli, oğlu Davut’un bu başarısı karşısında ‘Yol senindir; talipler içine sen çıkacaksın’ der ve ‘dedelik’ hizmeti böylelikle başlamış olur” (Sulari, 1993b: 20; Duygulu, 2000: 2).

Şiirlerindeki irşat temasının temelinde “kırklar”, “pirlere”, “yol erkân”, “aşk”, “saki” ve “meydan” gibi Alevî öğretisinin temel taşları bulunmakta ve bunlar da esas itibarıyla tasavvuf terminolojisini oluşturmaktadır. Nitekim Melih Duygulu da (2000: 4) Sulari’nin deyişlerinde mistik öğelerle beslenmiş tasavvufî konular işlediğini belirtmiştir. Örneğin “efendiler bağı” adlı “nefes”i (Kılıçkiran-Şeylan, yty: 17) ele alalım: İlk dörtlükte geçen “erenler”, “cemalet”, “hacı”, “hal bilmez” terimleri tasavvufî terimlerdir. İkinci dörtlükteki “Aşıkım diyen çok kayıt olmadan/ Cem evine girsem zahit olmadan/ Ezrail Âdem’e şahit olmadan/ Kubbe-i rahmanda tektik erenler” dizeleri “devriye” örneğini hissettirmektedir.

“Devriye”lerde insanın yukarıdan aşağı (kavs-ı nüzul/mebde) ve aşağıdan yukarıya (kavs-ı urûc/meâd) doğru varoluş seyri konu edinmektedir. Bu dörtlüğün son dizesinde “kubbe-i rahman”da tek olduğunu söylemesi ilk varlık olan Hz. Muhammed’in nurunu kastetmekte ve ondan önceki dizede de Hz. Âdem’den önce yaratıldığını ifade etmektedir. İlk dizelerde ise zahir ilimleri okumadan bilgi sahibi olduğunu belirtmektedir. Son dörtlükte bir “er/eren”e tabi olduğunu, “elest bezmi”nde “aşk şarabı” içtiğini, “hikmet çeşmesi”nden kabını doldurduğunu ve kaynaya kaynaya aktığını söylemesi; bir mürşide bağlılığın ve daha ruhların yaratıldığı dönemde ilim sahibi olduğunun ve insanları bu yüzden irşat ettiğinin ifadesidir.

“Senin derdin ile” (Kılıçkiran-Şeylan, yty: 31) adlı deyişi de aslında onun tarafından bir irşadın yapıldığını göstermektedir. İlk dörtlük şöyledir: “Senin derdin ile cümle cihanı/ Adım adım atıp gezdim güzel dost/ Mihneti gam ile bağrım yoğurup/ Her yumruğum ile ezdim güzel dost”. İlk dizede bahsedilen ve sevgili olarak da düşünülebilecek olan şahıs Hz. Ali’dir. Ozan, “senin derdin” derken de Hz. Ali’nin mürşitlik yani irşat etme vasfını öne çıkarmakta ve kendisinin de bu yüzden “cümle cihanı” gezdiğini belirtmektedir. Ozanın burada bütün cihanı adım adım gezdiğini söylemesi de boşuna değildir. Bu durum, aslında âşğın hem manevi anlamda “seyr u süluk”unu hem de maddi âlemdeki yani değişik illeri ve ülkeleri dolaşmasını ifade etmektedir. Farklı memleketleri gezip görmek, başka tarikatların da temel ilkelerinden

olduğu için manevi olgunlaşmanın önemli bir basamağını teşkil etmektedir. Nitekim âşıkların rüyalarında gördükleri maşukaların peşinde gitmeleri de bir nevi maddi manevi olgunlaşmanın sembolüdür.

“Ey dilber” (Kılıçkiran-Şeylan, yty: 40) adlı semaide de “yol erkân” tarif edilmekte, yani maddi sevgili üzerinden manevi sevgi (irşat) gerçekleştirilmektedir. Mesela ikinci dörtlükte Alevî-Bektaşîlik’e ait “edep”, “erkân”, “divan”, “irfan”, “devran”, “mekân”, “bezm-i ayan” gibi kavramlar istifham sanatıyla ortaya konmakta ve karşıdaki kişinin bunlara dikkat etmesi gerektiği mesajı verilmektedir. Bu “irşat derdi” onda aşk derecesindedir ve bu durum aynı şiirin üçüncü dörtlüğünde şöyle ifadesini bulmaktadır:

*Şu sevdayı saldım cana
Figanı ezber eylerim
Dert ile mihnet içinde
Daima seni söylerim*

Şiirleriyle insanları hakka, hakikâte çağıran ve Alevî-Bektaşîlik’in, başka bir ifadeyle mistik Müslümanlığın edep erkânını anlatan Davut Sularî; “Ben pirim diyene”, “Bu kadar mı”, “Çek katarı ben gelirem”, “Bugün nazlı pire yolum”, “Yıllar evvel”, “Âlemin içinde böyle” (Kılıçkiran-Şeylan, yty: 46, 47, 50, 54, 57, 60) gibi deyişlerinde de insanlara yol göstermeye (irşat) gayret etmektedir.

Sonuç

Davut Sularî, daha önce de araştırmalara konu olmuş XX. asrın önemli âşıklarından biridir. Bu makalede, ozan hakkında bugüne kadar yazılı kaynaklarda yer almayan bazı yeni bilgiler verilmiştir. Âşığın Van’daki faaliyetleri, burada ne kadar yaşadığı ve neler yaptığı; ne bilim dünyası ne de ailesi tarafından bilinmektedir. Mesela, ozanın torunu Berrin Sulari, dedesinin Van’a gittiğini şiirlerinden hareketle bilmekte; ama orada neler yaptığı, kimlerle tanıştığı hakkında bir fikir belirtmemektedir. Makalenin amaçlarından biri, aile fertlerinin bile haberdar olmadığı bu vb. bazı ayrıntıları bilim dünyasının dikkatlerine sunmaktır.

Makalede, özellikle Davut Sularî’nin “aşıklık” kimliğinin yanında gezginliği, dedeliği konu olarak ele alınmış ve bu iki unsurun birbiriyle sıkı bir ilişki içinde olduğu belirginleştirilmiştir. Tespitlerimize göre Davut Sularî’nin “aşıklık” kimliği altında irşat hadisesini gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Nitekim irticalen ortaya koyduğu deyişlerinde Alevî-Bektaşî geleneğini, başka bir ifadeyle, tasavvuf konularını işleyerek insanları doğru yola, hakikate çağırdığı görülmektedir. Edibe Sulari de (1993b: 20) babasının talibinin yani öğrencilerinin olmadığı yerin bulunmadığını söylemesi, onun, Alevî terminolojiyle “dedelik”, genel tabirle ise mürşitlik vasfını belirtmekte-

dir. Bu da onu Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli gibi mutasavvıf halk şairlerine yaklaştıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca Davut Sularî, meydana getirdiği eserlerinde “Alevî-Bektaşî”liğin, “Sünnî” Müslümanlıktan çok da farklı olmadığını göstermiştir. Bu yönüyle Yunus’tan, Hacı Bektaş’tan, Hacı Bayram’dan, Abdal Musa’dan, Kaygusuz Abdal’dan farklı bir kimlik taşımamaktadır. Zaten deyişleri incelendiğinde “Alevî” ya da “Sünnî” inancı üstün kılmaktan ziyade Müslümanlığı ele aldığı görülmektedir. Bundan dolayı Davut Sularî’yi sadece “Alevî-Bektaşî” meşreple sınırlandırmak doğru olmayacaktır. Bunun yerine, onu, şiirleri vasıtasıyla ve “Alevî Dedesi” kimliğini kullanarak mistik Müslümanlığı yaymaya çaba sarf eden XX. asır Türk âşık edebiyatının mühim bir şahsiyeti olarak değerlendirmek gerektiği kanaatindeyiz.

Sonnotlar

- ¹ Genel kanaatin aksine Mehmet Gökalp, âşığın rüyasında maşukasını da gördüğünü; fakat ümidini ondan kesince evlendiğini belirtir (Gökalp, 1953: 713). Bu makale Davut Sularî ile ilgili yapılan ilk çalışmadır ve bu dönemde halk hikâyeciliği geleneği yaygındır. Muhtemelen M. Gökalp’in kanaati, bu dönemdeki halk hikâyeciliğinin yaygınlığından kaynaklanmış ve Davut Sularî için böyle bir kayıt düşmüştür.
- ² Bazı eserlerde Kelami olarak geçer (Artvinli, 2001: 189).
- ³ Bazı kaynaklarda Summarî olarak geçer (Sulari, 1993b: 20).
- ⁴ Üstelik bu seyahatler, pek çok sergüzeşte neden olduğu gibi onun çok sayıda eser oluşturmasına da neden olmuştur. Esasında ozanın hayatı, hikâyeleşecek denli maceralıdır; ancak yüzyılın getirdiği sosyal değişimlerden dolayı halk hikâyeciliği artık insanlar tarafından rağbet görmemektedir. Dolayısıyla kendisi de dâhil olmak kaydıyla bu maceralı hayatı tasnif ederek “halk hikâyesi”ne dönüştürecek bir âşık da çıkmamıştır.
- ⁵ Bu eşinin ismi başka kaynaklarda bulunmamaktadır.
- ⁶ 2004 yılında ozanın torunu Berrin Sulari ile yaptığımız söyleşiden sonra bu belgeyi kendisinden aldık; ama belgenin üzerinde tarih bulunmamaktadır. Belgenin orijinali ise TRT arşivindedir. Burada “Tercanlı Aşık Davut Sulari” başlığı altında ozan hakkında bilgiler verilmiş ve eserlerinden örnekler yazılmıştır. Beşinci sayfadan sonra sayfa numaraları elle yazılmıştır.

Kaynakça

- AKTAŞ, B. (2003). *Âşık Davut Sularî’nin 15 Eserinin Müzikal ve Edebi Açidan İncelenmesi*. Yayınlanmamış Bitirme Tezi. İTÜ Devlet Konservatuvarı. İstanbul.
- ARTVİNLİ, T. (2001). *Yusufelili Âşık Pervanî: Hayatı, Şiirleri, Karşılaşmaları*. Ankara: Ürün Yayınları.
- ARVAS, A. (2004a). Berrin Sulari İle Söyleşi. *Abdulsalam Arvas’ın Özel Arşivi*. Kaset No: 24. 25/ 03/ 2004. İstanbul.
- ARVAS, A. (2004b). Ali Laleci İle Söyleşi. *Abdulsalam Arvas’ın Özel Arşivi*. Kaset No: 18. 28 /02 /2004. Van.

- ARVAS, A. (2012). *Geçmişten Günümüze Van Âşıklık Geleneği*. Ankara: Hâkim Yayınları.
- DUYGULU, M. (2000). *Âşık Davut Sulari*. İstanbul: FRS Matbaacılık.
- GÖKALP, M. (1953). Tercanlı Âşık Davut Sulari. *Türk Folklor Araştırmaları*, 2 (45): 713-714.
- HALICI, F. (1992). *Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri. Güldeste*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- HAYDAR, A. (1973). Âşık Mahzunî ile Konuşma. *Yeni Ortam Gazetesi*. s. 21-26, 12 Ekim.
- İVGİN, H. (1985). Âşık Davut Sulari, Âşık Ummanî. *Türk Folklor Araştırmaları*, 2: 184-187.
- KAYA, D. (2012). Sulari'nin Emsali ile Karşılaşması. *turkoloji.cu.edu.tr*. Erişim tarihi: 27.9.2012.
- KILIÇKIRAN, M. N. ve ŞEYLAN, S. (yty). *Tercanlı Aşık Davut Sulari*. yyy.
- NASRATTINOĞLU, İ.Ü. (1989). Âşıklık Geleneğinin Bütün Geleneklerini Yerine Getirebilen Fırat Havzalı Âşık Davut Sulari. *Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu (5-7 Kasım 1987)*, Fırat Üniversitesi Yayını, Elazığ.
- ÖZARSLAN, M. (2001). *Erzurum Âşıklık Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZBEK, M. (1976). Âşık Davut Sulari ile Söyleşi. İstanbul: Yayımlandığı Gazete veya Dergi Adı Yok.
- ÖZDEMİR, A. (2006). *Halk Şiirinden Seçmeler*. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- SULARI, E. (1993a). Edibe Sulari ile Söyleşi. *Kervan Dergisi*, 23: 21.
- SULARI, E. (1993b). Alevilik ve Müzik Üzerine. *Kervan Dergisi*, 27: 20-21.
- TEKİN, İ. (2011). Son Gezgin Âşık, Davut Sulari ve Müziği. *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, II: 141-162
- YARDIMCI, M. (1986). Davut Sulari ile Son Sohbet. *Erciyes Dergisi*, 105: 29-33.
- YILMAZ, G. (2006). *Davut Sulari ve Ozanlık Geleneği İçerisindeki Yeri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.